

Dragan Milidragović¹

Nenad Milić²

UDC 351.759

Stručni rad

Primljen: 29. 09. 2023.

Prihvaćen: 15. 01. 2024.

TEORIJSKE OSNOVE EFIKASNOSTI UPOTREBE BEZBEDNOSNIH KAMERA NA VIDNIM DELOVIMA UNIFORME POLICIJSKIH SLUŽBENIKA SA STATUSOM OVLAŠĆENOG SLUŽBENOG LICA

REZIME: Policijske organizacije u Sjedinjenim Američkim Državama i u Evropi u drugoj deceniji 21. veka počele su da opremaju policijske službenike minijaturnim kamerama koje se mogu postaviti na njihovo telo, odnosno na delove uniforme. Ove kamere, policijske organizacije uvode u svoj rad smatrajući da će njihovom upotrebom u određenoj meri rešiti ili smanjiti određene probleme i unaprediti odnose s građanima. Kamere na telu policijskih službenika treba da ostvare preventivni uticaj na policijske službenike i građane, odnosno njihovo odvracanje od nezakonitog i društveno nepoželjnog ponašanja i postupanja. Ovim uticajem doprinosi se smanjenju nezakonitih postupaka policijskih službenika i nasilja građana nad policijskim službenicima. Pozitivan uticaj kamera na policijske službenike i građane u radu je objašnjen teorijom samosvesti i teorijom odvracanja. Takođe, u radu su predstavljeni rezultati istraživanja o pozitivnom uticaju kamera na policijske službenike i građane.

KLJUČNE REČI: kamere, policijske organizacije, samosvest, odvracanje, teorije.

---

¹ Dr Dragan Milidragović Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, milidragovicdragan@gmail.com

² Prof. dr Nenad Milić, Kriminalističko-policijski univerzitet, Beograd, nenad.milic@kpu.edu.rs

1. Uvodna razmatranja

Policijske organizacije u svom radu suočavale su se sa raznim problemima i izazovima, kao što su novi oblici i izvori ugrožavanja bezbednosti, povećana stopa kriminala, ugrožavanje bezbednosti policijskih službenika, nezadovoljavajući odnosi policije i zajednice i slično. U iznalaženju rešenja na manifestovane probleme, policijske organizacije realizovale su brojne programe i projekte prevencije, zatim su uvodile u svoj rad nove metode i sredstva i preduzimale druge mere i radnje. Pojedine aktivnosti, programi i projekti, uprkos uloženom naporu i resursima, nisu dali očekivane rezultate.

U drugoj deceniji 21. veka policijske organizacije bile su suočene sa novim i nerešenim starim problemima koji su uticali na njihov rad. Policijska rukovodstva, u potrazi za odgovorom na ispoljene probleme i izazove, odlučuju da implementiraju u rad kamere na telo policijskih službenika. Kamere postavljene na telo policijskih službenika (u daljem tekstu: kamere) viđene su kao sredstvo za rešavanje određenih ili bitnih problema u policijskom sistemu jedne države.³

Prva masovna implementacija kamera sprovedena je u policijskim organizacijama Sjedinjenih Američkih Država (SAD) posle 2014. godine, podstaknuta građanskim nemirima i protestima usled lišenja života nenaoružanog crnoputog osamnaestogodišnjaka Majkla Brauna (Michael Brown) i dugogodišnjeg nasilja policije nad građanima crne rase⁴. Kamere su tada u SAD predložene kao jedino rešenje za smirivanje građanskih nemira, za sprečavanje nasilja policijskih službenika prema građanima crne rase, neprofesionalno ponašanje i postupanje prema ostalim građanima i u cilju sprečavanja upotrebe neosnovane i prekomerne prinude (Peterson & Lawrence, 2019; Braga et al., 2018; Nowacki & Willits, 2018). Evropske policijske organizacije su za razliku od policije u SAD, implementirale kamere u svoj rad zbog poveća-

---

³U stručnoj literaturi SAD i evropskih država za minijaturne kamere postavljene na uniformi ili delu opreme policijskih službenika koriste se pojmovi „kamere na telo policijskih službenika“ ili „telesne kamere“. Minijaturne kamere uglavnom se ne postavljaju na telo policijskog službenika, već na deo uniforme ili opreme.

⁴ Majkla Brauna lišio je života policijski službenik Daren Vilson (Darren Wilson).

nog nasilja građana nad policijskim službenicima i sve većeg stepena ugroženosti njihove bezbednosti (Lehmann, 2020; Hansen & Backman, 2021; Meyer, 2020). Policija Srbije započela je 1. 9. 2023. godine sa realizacijom pilot-projekta upotebe kamera. Pilot-projekat realizuje se u dve organizacione jedinice saobraćajne policije sa ciljem: dokumentovanja i kontrole rada policijskih službenika; poboljšanja primene zakona i radnog učinka; utvrđivanja osnovanosti pritužbi građana; sprečavanja zloupotrebe i korupcije; unapređenja policijskih poslova i obuke⁵. Rezultati ovog projekta trebalo bi da posluže kao osnov za salgedavanje efekata upotrebe kamera i donošenje odluke o implementaciji kamera u policiju Srbije⁶.

Policijske organizacije odlučuju se za implementaciju kamera pretpostavljajući da će se snimanjem interakcije između policijskih službenika i građana ostvariti pozitivan uticaj na njihova ponašanja i postupanja. Od upotrebe kamera očekuje se preventivni uticaj, odnosno odvracanje policijskih službenika i građana od nezakonitog i društveno nepoželjnog postupanja i ponašanja u cilju smanjenja nezakonitih postupaka policijskih službenika i nasilja građana nad policijskim službenicima (Lum et al., 2020)⁷.

Na ovaj način kamere bi imale uticaj na ostvarivanje „civilizacijskog efekta“, odnosno na ostvarivanje pozitivnog uticaja na međusobno ponašanje i interakciju policijskih službenika i građana (Katz, et al., 2015). Pozitivna efikasnost ili ostvarivanje „civilizacijskog efekta“ kamera na policijske službenike i građane može se objasniti pomoću dve teorije – teorije samosvesti i teorije odvracanja. Obe teorije govore o tome da policijski službenici i građani obraćaju pažnju na svoje ponašanje kada znaju da se njihova interakcija snima (Peterson & Lawrence, 2019; Lum, et al., 2020; Adams & Mastracci, 2019; Stoughton, 2018; Katz, et al.,

---

⁵ Videti više: <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/aktuelno/tema/66deb0ef-ae1f-454b-8c26-d9fd95454e40>, preuzeto 20. 08. 2023. godine.

⁶ Kamere u policiji Srbije koriste policijski službenici koji obavljaju policijske poslove u statusu ovlašćenih službenih lica i primenjuju policijska ovlašćenja, mere i radnje.

⁷ Zbog ovakvih očekivanja kamere su u veoma kratkom periodu postale jedna od najbrže usvojenih tehnologija u istoriji moderne policije (Lum et al., 2020).

2015). U nastavku su, zbog značaja ovih teorija, razmatrani osnovi njihove efikasnosti u ostvarivanju preventivnog uticaja na policijske službenike i građane.

2. Teorija samosvesti i njena osnovanost

Psiholozi tvrde da ljudi menjaju svoje stavove i ponašanje kada misle da ih drugi posmatraju (Morin, 2011). Kada ljudi postanu svesni da se njihovo ponašanje ili postupci prate u javnosti, počinje proces samosvesti. Samosvest se odnosi na proces fokusiranja pažnje ka sebi ili sposobnost da se postane objekat sopstvene pažnje. Čovek postaje svestan sebe kada razmišlja o iskustvu opažanja i obradi stimulusa (Morin, 2011).

Tokom 70-ih godina prošlog veka Čarls Karver (Charles Carver) realizovao je nekoliko eksperimenata osmišljenih da testiraju ulogu samosvesti u smanjenju agresije. U eksperimentima su učestvovala dva para. Svaki par činila su dva učesnika. Prvi učesnik u paru drugom je postavljao pitanja. Kada drugi učesnik nije znao odgovor na postavljeno pitanje, onda bi prema njemu prvi učesnik primenio silu električnog udara. Prvi učesnik je sâm određivao jačinu električnog udara koja je na skali bila određena od jedan do deset. Karver je otkrio da su učesnici u prostoriji sa ogledalom primenjivali elektrošokove manje jačine nego učesnici u prostoriji bez ogledala. Karver je na osnovu ovih eksperimenata zaključio da je ogledalo povećavalo samosvest, što je zauzvrat smanjilo agresiju (Stoughton, 2018). Kada ljudi postanu svesni da su posmatrani, oni onda prilagođavaju svoje stavove i ponašanje u skladu sa prihvatljivim društvenim ponašanjem ili društveno poželjnim reakcijama (Sproull et al., 1996; Paulhus, 1988).

Rezultati pojedinih istraživanja potvrđuju da povećana samosvest dovodi do društveno poželjnog ponašanja jer pojedinci reaguju na društveno poželjne načine čak i na najmanji znak koji može da ukazuje da su posmatrani (Boyd, Gintis & Bowles, 2010; Burnham & Johnson, 2005; Haley & Fessler, 2005). Stoga samosvest da je osoba posmatrana povećava potrebu za ponašanjem po pravilima. Saznanje da se ponašanje osobe posmatra deluje na njene kognitivne procese koji utiču da

se ponašanje i postupanje odvija u skladu sa propisima i društveno poželjnim i prihvatljivim normama (Ariel, Farrar, & Sutherland, 2015).

Kamere koje koriste policijski službenici imaju ulogu posmatrača treće strane u događaju. One, kao posmatrač, deluju kao stimulus koji pokreće samosvest kod policijskih službenika i građana da se u svom ophođenju i postupanju pridržavaju pravila i propisa o društveno poželjnom ponašanju i radu (Ariel, 2016). Prisustvo treće strane u našem fizičkom svetu utiče na nas da modifikujemo svoje opažanje, motivaciju i na kraju ponašanje. Pored pozitivnih promena u ponašanju policijskih službenika, kamere mogu imati i negativan uticaj na ponašanje i postupanje ovih službenika.

Upotreba kamera od strane policijskih službenika i obaveštavanje građana na početku interakcije da se događaj snima može da utiče na povećanje njihove samosvesti. Povećana samosvest pozitivno utiče na građane da postupaju po zahtevima policijskih službenika i da ne pružaju nikakav otpor jer postoje zabeleženi dokazi. Sa druge strane, povećana samosvest utiče na policijskog službenika da se u ophođenju i postupanju pridržava propisanih pravila i standarda postupanja.

Efekat samosvesti kod policijskih službenika zavisi od toga da li su kamere aktivirane. Ako policijski službenici odluče da ne uključe kamere, izostaje efekat samosvesti a moguće i ponašanje koje je profesionalno i legitimno (Hedberg et al., 2017; Taylor, 2016). Za razliku od policijskih službenika, efekat samosvesti kod građana nastaje u zavisnosti od toga da li su primetili kamere kod policijskih službenika ili su na početku susreta bili upozoreni da se njihova interakcija snima.⁸

Kada su policijski službenici i građani svesni da se njihovo ponašanje i interakcija snimaju, onda se oni pridržavaju pravila ponašanja i postupanja. Postojanje snimka predstavlja dokaz o njihovoj odgovornosti. Tako su obe strane u interakciji svesne ne samo činjenice da su posma-

---

⁸ Preliminarne studije ukazale su da članovi zajednice obično ne primećuju kamere na policijskim službenicima. Ovo je posebno bilo izraženo u početnim fazama projekta implementacije kamera. Na primer u jednom istraživanju samo je 28% anketiranih članova zajednice u roku od mesec dana od interakcije sa policijskim službenicima zapamtilo da je policijski službenik imao na svom telu kameru. Videti više: White, Todak, & Gaub, 2017.

trane, već i mogućih posledica, zbog čega se ponašaju ili postupaju u skladu sa važećim propisima i društvenim normama (Ariel, Farrar, & Sutherland, 2015; Surette, 2005).

Teorija samosvesti govori da saznanje o zabeleženom ponašanju utiče da pojedinac fokusira svoju pažnju na sebe, procenjuje i usklađuje svoje trenutno ponašanje sa prihvatljivim društvenim normama, pravilima i zakonima (Duval & Wicklund, 1972). Osnovna polazišta ove teorije primenljiva su na policijske službenike i građane – učesnike u događaju koji snima kamera. Policijski službenici i građani pod uticajem kamera veruju da će njihovo ponašanje biti sankcionisano ako ne postupaju u skladu sa društvenim normama i operativnim procedurama policijske organizacije (Peterson & Lawrence, 2019).

3. Teorija odvracanja i njena osnovanost

Poreklo većine modernih teorija odvracanja može se pronaći u radovima pravnih filozofa iz epohe prosvetiteljstva. Bekarija i Bentam (Beccaria & Bentham) tvrdili su da se odvracanje sastoji iz tri ključna elementa: ozbiljnosti, izvesnosti i brzine kazne. Ovi elementi, posebno izvesnost i brzina kazne, čine osnovu gotovo svih savremenih teorija odvracanja. Izvesnost kazne proizvod je niza uslovnih verovatnoća, verovatnoće hapšenja i verovatnoće optuženja zbog izvršenog krivičnog dela, verovatnoće osude zbog optužbe za krivično delo i verovatnoće različitih formalnih sankcija zbog osude. Podrška odvracajućem efektu izvesnosti od kazne odnosi se isključivo na izvesnost privođenja. Prema Naginu, izvesnost privođenja u odnosu na težinu posledice koja sledi efikasnije je sredstvo odvracanja. Opšta hipoteza odvracanja govori da na smanjenje kriminalnih aktivnosti utiče povećanje ozbiljnosti, izvesnosti i brzine kažnjavanja (Nagin, Solow, & Lum, 2015).

Rezultati istraživanja iz oblasti ljudskog ponašanja govore da su društveno i moralno neprihvatljive radnje manje verovatne kada je izvesnost straha od krivičnog dela visoka i kada je ozbiljnost kazne značajna. Ovo se posebno odnosi na radnje u vezi sa kriminalom i neredima, jer se posledice privođenja zbog takvog ponašanja doživljavaju kao teške i ljudi jednostavno ne žele da budu uhvaćeni (Nagin, 2013; Ariel, Farrar,

& Sutherland, 2015). Za kaznu se pretpostavlja da će odvratiti budući zločin u meri u kojoj je ona izvesna, brza i dovoljno stroga da nadmaši korist dobijenu izvršenjem zločina. Izvesnost se odnosi na verovatnoću ili rizik od otkrivanja zločina i naknadne kazne. Brzina se odnosi na to koliko se brzo sankcija primenjuje nakon otkrivenog delikta. Ozbiljnost se odnosi na težinu i veličinu kazne (Piquero et al., 2011).

Prema teoriji odvratanja, mogućnosti za zločin su smanjene kada potencijalni prestupnik veruje da je cena izvršenja zločina veća od njegove koristi (Peterson & Lawrence, 2019). Teorija odvratanja predviđa da će ljudi poštovati pravila i usvajati društveno prihvatljiva ponašanja kada misle da su posmatrani (Nagin, 2013). Ova teorija polazi od postojanja racionalnog proračuna i svesti. Stoga je malo verovatno da će lica pod dejstvom alkohola ili psihoaktivnih supstanci reagovati na poruke odvratanja, pretnju privođenjem ili pretnju sankcijom zbog ponašanja koje je snimljeno kamerom. Odvratanje zahteva racionalnost. Kada su lica u alkoholisanom stanju često im je smanjena računljivost i malo je verovatno da će kamere u odnosu na njih imati ulogu odvratanja (Ariel, 2016).

Kamere mogu da ostvare efekat odvratanja ukoliko su aktivirane, jer se tada povećava izvesnost straha od mogućih posledica. Kamere utiču na policijske službenike i građane, kao posmatrač, usled čega oni prilagođavaju svoje ponašanje i postupanje nastojeći tako da izbegnu bilo kakvu sankciju (Ariel, Farrar, & Sutherland, 2015).

Odvraćanje podjednako deluje na lica koja bi inače odlučila da počine zločin i na policijske službenike koji bi inače prekršili pravila postupanja. Kamere ostvaruju preventivnu funkciju i prema policijskim službenicima i prema građanima. U slučajevima kada su policijski službenici i građani svesni kamera, oni poštuju pravila jer u suprotnom postoji verovatnoća hapšenja i sankcije. Oba učesnika u događaju postaju svesna ne samo da su posmatrana, već i činjenice o mogućim posledicama usled nepoštovanja pravila i propisa (Ariel, 2016). Kamere mogu da odvrate od nedoličnog ili neprofesionalnog ponašanja i postupanja policijskih službenika i građana samo ako su policijski službenici odvraceni od zloupotrebe ili nekorišćenja kamera (Stoughton, 2018). Efekat odvratanja prema građanima može se postići kada oni primete kamere na policijskim službenicima i kada veruju da se njihova interakcija

sa policijskim službenicima snima. U suprotnom kamere kod građana neće proizvesti efekat odvraćanja, jer oni neće biti svesni da se njihova interakcija snima (Farrar & Ariel, 2013).

Teorija odvraćanja nastoji da objasni kako pretnje sankcijama i nametanje sankcija sprečavaju pojavu kriminalnih aktivnosti u društvu. Pretpostavka je da će sankcije odvratiti budući zločin u meri u kojoj je kazna izvesna, brza i dovoljno stroga da nadmaši korist dobijenu izvršenjem zločina. Teorija odvraćanja govori o tome da su mogućnosti za zločin umanjene kada potencijalni prestupnik veruje da je cena izvršenja zločina veća od njegove koristi (Gibbs, 1975; Zimring & Hawkins, 1973). Policijski službenici i članovi zajednice mogu smatrati da se verovatnoća hapšenja i brzog kažnjavanja povećavaju kao rezultat dokaza zabeleženih kamerama usled čega menjaju svoje ponašanje kako bi izbegli ili umanjili moguću kaznu (Peterson & Lawrence, 2019).

4. Efekti upotrebe kamera

Posle perioda implementacije kamera u policijske organizacije SAD usledila su brojna istraživanja radi sagledavanja ostvarenih efekata i uticaja kamera na policijske službenike, policijske organizacije, građane i zajednicu. Najveći broj empirijskih istraživanja bio je usmeren na sagledavanje ostvarenih efekata kamera na upotrebu sredstava prinude od strane policijskih službenika, i podnetih pritužbi od strane građana. Efekat upotrebe kamera, kao i kod analiziranja drugih rezultata policijske efikasnosti, sagledavan je na osnovu statističkih pokazatelja. U ovom slučaju razmatrani su statistički pokazatelji o upotrebi sredstava prinude i podnetim pritužbama.

Realizovana istraživanja o efektima kamera ukazala su na veći procenat smanjenja broja podnetih pritužbi. Smanjenje pritužbi od 23% usled korišćenja kamera zabeleženo je u Feniksu, Arizona (Phoenix, Arizona) (Katz et al., 2014), zatim od 87,5% u Rialtu u Kaliforniji (Rialto, California) (Ariel, Farrar, & Sutherland, 2015), od 65% u Orlando na Floridi (Orlando, Florida) (Jennings, Lynch, & Fridell, 2015) i smanjenje od 11,5% na ostrvu Vajt, Ujedinjeno Kraljevstvo (Wight, United Kingdom) (Ellis, Jenkins, & Smith, 2015).

Prva procena efekata kamera istraživana je 2012. godine u policijskoj upravi Rialto (Kalifornija) i ona je sprovedena u saradnji rukovodstva policijske uprave i Univerziteta u Kembridžu. U ovom istraživanju izvršeno je poređenje dve grupe policijskih službenika koji su u radu koristili kamere i koji nisu koristili kamere u radu. U obuhvaćenom periodu istraživanja zabeleženo je smanjenje od 87,5% podnetih pritužbi. U periodu pre implementacije kamera podnete su 24 pritužbe a samo su tri pritužbe podnete u periodu nakon implementacije kamera. Jedna pritužba je podneta protiv policijskih službenika s kamerama a dve pritužbe su podnete protiv policijskih službenika bez kamera (Ariel, Farrar, & Sutherland, 2015).

U policijskoj upravi Milvokija (Milwaukee) u periodu od oktobra 2015. do decembra 2016. godine realizovano je istraživanje u kome je zabeleženo smanjenje broja podnetih pritužbi za oko 50% (Peterson et al., 2018).

Hedberg, Kac i Čout (Hedberg, Katz and Choate) realizovali su istraživanje u dve policijske stanice u Feniksu. Policijski službenici u policijskim stanicama bili su podeljeni takođe u dve grupe. U svrhu istraživanja korišćeni su podaci iz oko 44.000 događaja. Analizirajući podatke iz događaja zaključeno je da je upotreba kamera uticala na smanjenje pritužbi za oko 62% (Hedberg, Katz, & Choate, 2017).

Veliko istraživanje o efektima kamera realizovano je u Londonu od maja 2014. do aprila 2015. godine. U ovom istraživanju učestvovalo je 814 policijskih službenika koji su koristili kamere u radu i 1.246 policijskih službenika koji nisu koristili kamere u radu. Rezultati ovog istraživanja ukazali su da je 2,55 puta veća verovatnoća da će protiv policijskih službenika bez kamera biti podneta pritužba u odnosu na policijske službenike sa kamerama (Owens & Finn, 2018).

Realizovana istraživanja ukazala su, takođe, na smanjenje upotrebe sredstava prinude. U policijskoj upravi Rialto (Kalifornija) o efektima kamera zabeleženo je smanjenje upotrebe sredstava prinude. Upotreba sredstava prinude smanjena je za oko 50% u smenama policijskih službenika koji su koristili kamere u odnosu na smene policijskih službenika koji nisu koristili kamere (Ariel, Farrar, & Sutherland, 2015).

U policijskoj upravi Las Vegasa (Las Vegas) realizovano je nasumično istraživanje u kome je učestvovalo 416 policijskih službenika. U

ovom istraživanju evidentirano je 12,5% manje upotreba sredstava prinude u eksperimentalnoj grupi u odnosu na kontrolnu grupu (Braga et al., 2018)⁹. Takođe, u policijskoj upravi Orlanda (Florida) evidentirano je smanjenje upotrebe sredstava prinude od 8,4% kod eksperimentalne grupe u odnosu na 3,4% kod kontrolne grupe (Jennings et al., 2017). Suprotni ovim istraživanjima jesu rezultati nasumičnog istraživanja iz policijske uprave u Vašingtonu i istraživanja iz policijske uprave u Milvokiju. U istraživanju sprovedenom u policijskoj upravi u Vašingtonu učestvovala su 2.224 policijska službenika a u policijskoj upravi u Milvokiju 504 policijska službenika. Rezultati ovih istraživanja nisu ukazivali na smanjenje upotrebe sredstava prinude kod policijskih službenika koji su koristili kamere u radu (Yokum, Ravishankar, & Coppock, 2019; Peterson, et al., 2018). Istraživanje u Spokejnu (Spokane, Washington) ukazuje da je kod policijskih službenika, koji su nasumično odabrani da koriste kamere, evidentirano smanjenje sredstava prinude tokom petomesečnog perioda upotrebe kamera (od 0,91 do 0,84 događaja mesečno). Nakon završenog istraživanja zabeleženo je povećanje upotrebe sredstava prinude u periodu od pet meseci (od 0,84 do 1,18 događaja mesečno) (Peterson & Lawrence, 2019).

Tokom deset meseci u 2013. godini, sa policijskim službenicima u policijskoj upravi u Mesi (Arizona) realizovano je istraživanje u kome je praćeno postupanje 100 policijskih službenika sa kamerama. Obavljena je analiza 3.700 izveštaja sačinjenih od strane ovih policijskih službenika. Analizom su konstatovane promene u ponašanju policijskih službenika koje su uticale na smanjenje upotrebe sredstava prinude (Ready & Young, 2015).

Rezultati prezentovanih istraživanja ukazali su na pozitivan uticaj kamera na smanjenje upotrebe sredstava prinude i broja podnetih pritužbi. Smanjenje upotrebe sredstava prinude i broja podnetih pritužbi usled primene kamera nastaje kao rezultat promene ponašanja i postupanja policijskih službenika i građana. Policijski službenici i građani, pod uticajem samosvesti, koriguju svoje ponašanje i postupanje kada znaju da se njihova interakcija snima.

---

⁹ Eksperimentalna grupa u radu koristila je kamere, dok kontrolna grupa u radu nije koristila kamere.

Zaključak

Uvođenje kamera u rad predstavlja pokušaj policijskih organizacija da reše svoje određene probleme i unaprede odnose sa građanima u lokalnoj sredini. Upotrebom kamera, policijske organizacije nastoje da ostvare preventivni uticaj na građane i policijske službenike da se uzdrže od nezakonitog, društveno negativnog ponašanja i postupanja.

Minijaturne kamere na telu policijskih službenika predstavljaju tehničko sredstvo koje audio i video dokumentuje postupanje policijskih službenika u određenom događaju. Saznanje da se interakcija policijskih službenika i građana snima preventivno utiče na njihovu svest da usklade svoje ponašanje i postupanje sa zakonskim propisima i prihvatljivim društvenim normama, jer, u suprotnom, slede određene posledice.

O efektima kamera na policijske službenike govore rezultati istraživanja sprovedenih u SAD koji ukazuju da su policijski službenici zahvaljujući kamerama imali manje upotreba sredstava prinude i da je protiv njih podnet manji broj pritužbi. Ostvareni efekti kamera u SAD predstavljaju praktičnu realizaciju teorijskih osnova, teorije samosvesti i teorije odvratanja zasnovanih na promeni ponašanja policijskih službenika.

Policija Srbije već nekoliko meseci realizuje pilot-projekat upotrebe kamera u dve organizacione jedinice saobraćajne policije. Ostvareni efekti upotrebe kamera i drugi pokazatelji njihove primene treba da posluže rukovodstvu MUP-a u donošenju odluke o implementaciji kamera.

Bez obzira na ostvarene efekte u radu policije, kamere ne smeju postati glavno sredstvo u rešavanju problema policijske organizacije. Obuke i edukacije treba da budu pokretači promena svesti kod policijskih službenika, one vode ka većoj profesionalizaciji. Kamere tada treba da imaju sporednu ulogu koja u manjoj meri doprinosi ostvarenju ciljeva policijske organizacije.

Literatura

- Adams, I., & Mastracci, S. (2019). Police body-worn cameras: Effects on officers' burnout and perceived organizational support. *Police quarterly*, 22(1), 5–30.
- Ariel, B. (2016). Police body cameras in large police departments. *The Journal of Criminal Law and Criminology (1973-)*, 729–768.
- Ariel, B., Farrar, W. A., & Sutherland, A. (2015). The effect of police body-worn cameras on use of force and citizens' complaints against the police: A randomized controlled trial. *Journal of Quantitative Criminology*, 31, 509–535.
- Boyd, R., Gintis, H., & Bowles, S. (2010). Coordinated punishment of defectors sustains cooperation and can proliferate when rare. *Science*, 328(5978), 617–620.
- Braga, A. A., Sousa, W. H., Coldren, J. R., Jr., & Rodriguez, D. (2018). The effects of body-worn cameras on police activity and police-citizen encounters: A randomized controlled trial. *Journal of Criminal Law and Criminology*.
- Burnham, T. C., & Johnson, D. D. (2005). The biological and evolutionary logic of human cooperation. *Analyse & Kritik*, 27(1), 113–135.
- Duval, S. & Wicklund R. A. (1972). A theory of objective self awareness. New York: Academic Press.
- Ellis, T., Jenkins, C., & Smith, P. (2015). Evaluation of the introduction of personal issue body worn video cameras (Operation Hyperion) on the Isle of Wight: Final report to Hampshire Constabulary.
- Gibbs, J. (1975). *Crime, punishment, and deterrence*. New York: Elsevier.
- Farrar, T., & Ariel, B. (2013). *Self-awareness to being watched and socially desirable behavior: A field experiment on the effect of body-worn cameras and police use of force*. Washington, DC: Police Foundation.
- Haley, K. J., & Fessler, D. M. (2005). Nobody's watching?: Subtle cues affect generosity in an anonymous economic game. *Evolution and Human behavior*, 26(3), 245–256.
- Hansen Lofstrand, C., & Backman, C. (2021). Control or protection? Work environment implications of police body-worn cameras. *New Technology, Work and Employment*, 36(3), 327–347.
- Hedberg, E. C., Katz, C. M., & Choate, D. E. (2017). Body-worn cameras and citizen interactions with police officers: estimating plausible effects given varying compliance levels. *Justice Quarterly*, 34(4), 627–651.

- Jennings, W. G., Lynch, M. D., & Fridell, L. A. (2015). Evaluating the impact of police officer body-worn cameras (BWCs) on response-to-resistance and serious external complaints: Evidence from the Orlando police department (OPD) experience utilizing a randomized controlled experiment. *Journal of criminal justice*, 43(6), 480–486.
- Jennings, W. G., Fridell, L. A., Lynch, M., Jetelina, K. K., & Reingle Gonzalez, J. M. (2017). A quasi-experimental evaluation of the effects of police body-worn cameras (BWCs) on response-to-resistance in a large metropolitan police department. *Deviant behavior*, 38(11), 1332–1339.
- Katz, C. M., Kurtenbach, M., Choate, D. E., & White, M. D. (2015). *Phoenix, Arizona, smart policing initiative: Evaluating the impact of police officer body-worn cameras*. Washington, DC: Bureau of Justice Assistance.
- Katz, C. M., Choate, D. E., Ready, J. R., & Nuño, L. (2014). Evaluating the impact of officer worn body cameras in the Phoenix police department. *Phoenix, AZ: Center for Violence Prevention & Community Safety, Arizona State University*.
- Lehmann, L. (2020). Bodycam–Argumentationslinien in Deutschland. In *Polizeiarbeit zwischen Praxishandeln und Rechtsordnung* (pp. 23–37). Springer, Wiesbaden.
- Lum, C., Koper, C.S., Wilson, D.B., Stoltz, M., Goodier, M., Eggins, E., Higginson, A., & Mazerolle, L., (2020). Body-worn cameras' effects on police officers and citizen behavior: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 16(3).
- Meyer, M. (2020). Rapport d'évaluation Essai-pilote des caméras-piétons (bodycam) dans le canton de Vaud et en ville de Lausanne. https://www.vd.ch/fileadmin/user_upload/organisation/dse/polcant/fichiers_pdf/2020/Polcant/Rapport_d_%C3%A9valuation_bodycams_.pdf, доступно 23. 10. 2022. године.
- Morin, A. (2011). Self-awareness part 1: Definition, measures, effects, functions, and antecedents. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(10), 807–823.
- Nagin, D. S., Solow, R. M., & Lum, C. (2015). Deterrence, criminal opportunities, and police. *Criminology*, 53(1), 74–100.
- Nagin, D. S. (2013). Deterrence in the twenty-first century. *Crime and Justice*, 42(1), 199–263.
- Nowacki, J. S., & Willits, D. (2018). Adoption of body cameras by United States police agencies: An organisational analysis. *Policing & Society: An International Journal of Research and Policy*, 28, 841–853.

- Owens, C., & Finn, W. (2018). Body-worn video through the lens of a cluster randomized controlled trial in London: Implications for future research. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 12(1), 77–82.
- Paulhus, D. L. (1988). Balanced Inventory of Desirable Responding (BIDR). Acceptance and Commitment Therapy. Measures Package 41.
- Peterson, B. E., & Lawrence, D. S. (2019). Body cameras and policing. In *Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*.
- Peterson, B. E., Yu, L., La Vigne, N., & Lawrence, D. S. (2018). The Milwaukee Police Department's body-worn camera program. *Washington, DC: Urban Institute*.
- Piquero, A. R., Paternoster, R., Pogarsky, G., & Loughran, T. (2011). Elaborating the individual difference component in deterrence theory. *Annual Review of Law and Social Science*, 7, 335–360.
- Ready, J. T., & Young, J. T. (2015). The impact of on-officer video cameras on police–citizen contacts: findings from a controlled experiment in Mesa, AZ. *Journal of Experimental Criminology*, 11(3), 445–458.
- Sproull, L., Subramani, M., Kiesler, S., Walker, J. H., & Waters, K. (1996). When the interface is a face. *Human–Computer Interaction*, 11(2), 97–124.
- Stoughton, W. S. (2018). *Police Body-Worn Cameras*, 96 N.C. L. Rev
- Surette, R. 2005. The thinking eye: Pros and cons of second generation CCTV surveillance systems. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 28(1), 152–173.
- Taylor, E. (2016). Lights, camera, redaction... Police body-worn cameras: autonomy, discretion and accountability. *Surveillance & Society*, 14(1), 128.
- Zimring, F., & Hawkins, G. (1973). *Deterrence: The legal threat in crime control*. Chicago: University of Chicago Press.
- Yokum, D., Ravishankar, A., & Coppock, A. (2019). A randomized control trial evaluating the effects of police body-worn cameras. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(21), 10329–10332.
- White, M. D., Todak, N., & Gaub, J. E. (2018). Examining body-worn camera integration and acceptance among police officers, citizens, and external stakeholders. *Criminology & public policy*, 17(3), 649–677.
- <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/aktuelno/tema/66deb0ef-ae1f-454b-8c26-d9fd95454e40>, преузето 20. 08. 2023. године.